

LAUSUNTO

17.3.2021

Eduskunta
Sivistysvaliokunta

Asia Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta

Viite HE 19/2021 vp

Kansalaisopistojen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja tulla kuulluksi HE 19/2021 vp:n käsittelyn yhteydessä.

Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetussa laissa vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille säädettäisiin mahdolliseksi tallentaa vapaan sivistystyön vapaatavoitteisen koulutuksen suoritustietoja valtakunnalliseen opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain mukaiseen tietovarantoon. Liitto pitää tätä hyvänä, kannatettavana ja koko kansakunnan osaamisen tason nostamisen sekä eri tavoin hankitun osaamisen näkyväksi tekemisen kannalta merkittävänä asiana. **Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen niveltyy osaksi kokonaisvaltaista aikuisten koulutusjärjestelmää, jatkuvan oppimisen valtakunnallisen ja alueellisen palvelujärjestelmän kehittämistä ja maahanmuuttajien kotouttamisen sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeiluja.**

Kansalais- ja työväenopistoissa suoritettavat vapaan sivistystyön opinnot muodostavat runsaan 2/3 koko vapaan sivistystyön koulutustarjonnasta (Vipunen, Opetushallitus, 2019). Koska suuri osa kansalaisopistojen koulutuksista ei ole tähän mennessä ollut osaamisperusteisesti kuvattuja, lakimuutoksen toimeenpanon kannalta on olennaista, miten osaamisperusteisuus lähtee kehittymään eri kokoisten ja erilaiset resurssit omaavien kansalaisopistojen keskuudessa muun muassa. Kansalaisopistojen liitto kannustaa tekemään tätä työtä vertaisoppimalla ja yhteiskehittämällä. Lausuntokierroksen jälkeen tarkennettu lakiesitys antaa siihen hyvät mahdollisuudet.

Esityksen toimeenpanovaiheessa tarvitaan myös vahvaa valtakunnallista koordinaatiota (ml. Opetushallitus sekä opetus- ja kulttuuriministeriö), yhteistyötä ja henkilöstön täydennyskoulutusta. Päätösvalta koulutusten siirtämisestä Koski-tietovarantoon säilyisi kuitenkin yksittäisen kansalaisopiston ylläpitäjällä ("päättänyt tarjota mahdollisuutta") ja viime kädessä opiskelijalla, jonka nimenomaisen suostumuksen opintojen vieminen Koski-tietovarantoon vaatisi. Koska mahdollisuus tallentaa kansalaisopistoissa tehtyjä suorituksia Koski-tietovarantoon säilyy ylläpitäjille vapaaehtoisena, siihen liittyviä kokonaistaloudellisia vaikutuksia on vaikeaa arvioida etukäteen. Kiinnostus ja volyymi tulevat vaihtelevaan. **Koronatilanteen vaikutukset opistojen käytettävissä oleviin henkisiin ja taloudellisiin resursseihin aiheuttanevat sen, että opistoissa käytettäneen myös mahdollisuutta toteuttaa uudistus osissa ja joustavasti useamman vuoden aikana.**

Vapaan sivistystyön oppilaitosten yhteydessä voidaan järjestää myös taiteen perusopetusta, joka on vapaasta sivistystyöstä erillinen toimintamuoto ja jota koskee oma laki taiteen perusopetuksesta (633/1998). Vuonna 2019 taiteen perusopetuksen osuus kansalaisopistojen

opetustuntien kokonaistoteumasta oli 172 000 eli 8 %. 120 kansalaisopistoa järjesti taiteen perusopetusta vuonna 2019.

Edellä mainittuun viitaten Kansalaisopistojen liitto pitää valitettavana, että taiteen perusopetuksen oppilaitosten valmiutta tallentaa taiteen perusopetuksen tietoja Koski-tietovarantoon ei ole selvitetty yhtä kattavasti kuin vapaan sivistystyön. Tämän vuoksi esitykseen ei sisälly taiteen perusopetuksen tietoja koskevaa tallentamista. Esityksessä todetaan, että on mahdollista, että ”esitys osaltaan edistää useissa eri toimintamuodoissa kiinnostusta edistää saavutetun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista Koski-tietovarannon avulla”. Koska taiteen perusopetuksen opinnot ovat tässä vaiheessa jäämässä Koskesta pois, käynee niin, että kansalaisopistot alkavat viemään sinne vapaana sivistystyönä järjestettyjä taideopintoja ja -koulutuksia. On toivottavaa, että sama mahdollisuus tarjoutuisi myös taiteen perusopetuksen koulutuksille mahdollisimman pian.

Lakiesityksessä todetaan, että erilaisten aliedustettujen ryhmien lisääntyneen osaamisen näkyväksi tekeminen on tämän uudistuksen keskeisiä tavoitteita. Koska TEM:n kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeita käsittelevän selonteon käsittely ja toimeenpano vaativat oman aikansa, **kansalaisopistot haluavat viedä Koskeen vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opintoja.** Tässä yhteydessä on tärkeää, että Opetushallitus sekä opetus- ja kulttuuriministeriö tukevat oppilaitosten ylläpitäjiä suostumusten hallintaan, muotoiluun ja tarvittaviin kieliversioihin liittyvässä työssä. Suostumuksen pitää olla annettu vapaaehtoisesti ja nimenomaisesti. Perustuslakivaliokunta on muiden asioiden käsittelyn yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että suostumuksen on perustuttava riittävään tietoon. Aikuisopiskelijoiden ohjaamisen merkitys kasvaa myös kansalaisopistossa jatkossa entistä merkittävämmäksi ja uudenlaisen viestinnän ja tiedottamisen roolit vahvistuvat.

Kansalaisopistojen liitto haluaa lisäksi saattaa sivistysvaliokunnan tietoon lukutaitokoulutukseen liittyen seuraavia kommentteja keskeisistä kehittämistarpeista (tiivistelmä TEM:lle jätetystä Kotoutumisen edistämisen selonteon uudistamistarpeita käsitelleestä luonnoksesta):

”Selonteon luonnoksessa todetaan, että alkuvaiheen kotoutumista tukeviin palveluihin liittyy useita palveluiden saatavuuden ja laatuun sekä viranomaisvastuiden selkeyttämiseen liittyviä kehittämistarpeita. Liitto korostaa, että nämä tarpeet pitää ottaa tosissaan ja niihin on tartuttava.

Alkuvaiheen palveluita voidaan tehostaa ohjaamalla opiskelijat jatkossa heille parhaiten soveltuviin opintoihin. Yhtenäisen, kokonaisvaltaisen alkuvaiheen ohjelman avulla tavoitettaisiin paremmin myös työvoiman ulkopuolella olevat, kotona lapsia hoitavat vanhemmat. Toisaalta on myös tärkeää pystyä ohjaamaan nopeammin eteenpäin henkilöitä, joilla on edellytykset siirtyä työelämään.

Lukutaitokoulutuksien toteuttamistapa on joustava, mikä mahdollistaa erilaisten kohderyhmien huomioimisen. Toisaalta joustavuus ja opetustuntien epätasainen jakautuminen eri alueilla Suomessa aiheuttaa myös sekavuutta ja ohjaa opiskelijoita ”väärin” tai epätarkoituksenmukaisiin koulutuksiin. Lukutaitokoulutuksen nykyinen rahoitusmalli ei ota huomioon alueellisesti maahanmuuttajien lukumäärää tai paikallista koulutustarvetta. Tämän vuoksi monilla paikkakunnilla samoille lukutaitokursseille ohjautuu hyvin eritasoisia opiskelijoita, koska oikeantasoisia kursseja ei paikallisesti ole tarjolla.

Kansalaisopistojen liiton mielestä iso ongelma nimenomaan lukutaitokoulutuksen kehittämiseksi on myös sen tilastoinnissa. Opetushallituksen tiedonkeruussa erilaisia koulutukseen osallistujia ei eritellä tarkemmin, koska rahoituksen peruste on kaikille sama.

Lukutaitokoulutuksen keskeinen kohderyhmä on kotivanhemmat, mutta tilastoinnissa ei myöskään kerätä minkäänlaista tietoa siitä, onko koulutuksissa järjestetty lastenhoitoa. Edellä mainitut puutteet pitää korjata.

Kotoutumiskoulutuksen laadun kehittämiseksi ja varmistamiseksi lähtötaso- ja päättöarvioinnit pitää yhdenmukaistaa. Kansalaisopistojen liitto pitää välttämättömänä, että selvitetään ulkopuolisella, neutraalilla ja riippumattomalla tutkimushankkeella lukutaitokoulutuksen kohdentumista ja vaikuttavuutta Suomessa.”

Opiskelijat hakeutuvat myös jatkossa kansalaisopisto-opintoihin omista lähtökohdistaan ja vapaaehtoisesti. Ketään ei velvoitettaisi tallentamaan vapaassa sivistystyössä suoritettuja koulutuksia tietovarantoon. Uudistuksen ulkopuolelle jäävät ja siihen mahdollisesti hitaammin mukaan liitettävät koulutukset ovat edelleen arvokkaita suomalaisten osaamistason nostamisen ja jatkuvan oppimisen kannalta.

SANNASIRKKU AUTIO
Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN
Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja